

Илм-маърифат фидоийси (иккинчи мақола)

12:30 / 05.12.2021 1545

1863 йилда Иноятхожа Бухоро амирининг рухсати ва устозларининг оқ фотиҳаси билан она юрти Наманганга қайтади. Иноятхожанинг ақл-идроқи, билим-заковати, илм олишдаги тиришқоқлиги ва ўтқир зеҳнини кўрган Бухоро олимлари, «у Бухоро илмининг ярмини ютига олиб кетди. Чунки у «ду чорак» китобини ёд билар эди», дея таърифлаган эканлар. Чорак сўзи ботмоннинг тўртдан бири, бир ботмон 10-11 пуд, «ду чорак» 80-85 кг ни англатади.

Иноятхожа Наманганга қайтгач, Лангар мавзесидаги масжидда мударрислик ва имом-хатиблик фаолиятини бошлайди. Тез орада унинг довруғи бутун Ўрта Осиё ва Қўқон хонлиги худудларида маълум ва машҳур бўлиб кетади.

1864 йил Миён ҳазратларининг тавсиялари билан Қўқон хони Худоёрхон (1845-1875) ёш Иноятхожани Наманган уламолари раиси ва Азизхожа мадрасасининг бош мударриси қилиб тайинлайди. Бу фармонни омма орасида эълон қилиш ва ижросини таъминлаш мақсадида Миён ҳазрат Наманганга ташриф буюрадилар ва омма орасида Худоёрхоннинг ушбу фармонини ўқиб эшиттирадилар. Иноятхожа ўзига юклатилган вазифани сидқидилдан бажаришга киришади. Даставвал, масжид ва мадрасалар фаолиятини яхшилашга киришади. Уламолар ҳайъатини тузиб, бир қатор мударрис ва имом-хатибларнинг билим ва салоҳиятларини кўриқдан ўтказади. Вақф, закот, ушр каби даромадларнинг йиғилиши ва

тақсимланишини тафтиш эттиради. Қуръони Каримни ёд олган қориларга юксак ҳурмат ва эҳтиром кўрсатилади ва уларнинг тажвид ва тартил қоидаларига амал қилишларини ҳам қаттиқ назорат қиласди.

Бундан ташқари, бозор ва расталарни айланиб, тош-тарозиларни текширилар, ҳунарманд ва тужжорлардан савдо-сотик қоидаларига амал қилишларини талаб этарди.

Халқ Иноятхожани алломалар улуғи, халқпарвар, ростгўй ва мард инсон деб мадҳ қиласди. Гуруч курмаксиз бўлмайди дейилганидек, Иноятхожанинг муваффақиятларини кўра олмайдиган аламзада, хасадгўй рақиблари бир неча бор Қўқон хони Худоёрхонга иғво, туҳмат ва бўхтонлар билан шикоят қилишади. Аллоҳнинг раҳмати ва инояти билан Иноятхожа бир неча бор хоннинг қаҳру-ғазабидан омон қолади. Тахминан 1866-1867 йиллар орасида шикоятлардан безор бўлган Худоёрхон Иноятхон Лангарийни оиласи билан Андижон вилоятининг Шаҳрихон мавзесига (сургун қилиб) жўнатиб юборади. Иноятхожа у ерда ҳам бекор бўлмай шаҳар мадрасасида толиби илмларга дарс бериб, мударрислик қиласдилар. Маълум вақтдан кейин Намангандаги қайтиб келиб, умриларининг охиригача мударрислик фаолияти билан шуғулланади. Бир вақтнинг ўзида Азизхожа эшон, хожа Амин ва Лангар масжиди қошидаги мадрасаларда юзлаб толиби илмларга таълим беради.

Шогирдларидан кўплаб дин пешволари, олими уламолар, қозилар, муфтийлар ва аъламлар етишиб чиққан. Биргина Намангандаги ўзида Иноятхожа Лангарийдан таълим олган бир қанча пешқадам машҳур уламолар етишиб чиққан. Улар: Жунайдуллоҳон тўра, Собитхон тўра (1866-1927), Яҳёхон тўра, Мулла Нажмиддинхон тўра, Мулла Нуриддин хожа, Муҳаммадхон тўра (1850-1928) ибн Мөҳмонхон тўра, ҳазрати Авлиё домла (мулла Отакон Махдум ваф.1924), мулла Бобохон Нодим Наманганий (1844-1910), Исҳоқхон тўра Ибрат (1862-1937), мулла Йўлдош Ҳилватий (1858-1921), Комол хожа эшон, Аҳрор хожа Аълам, Мирзо Юнус (заррин қалам), мулла Жалол қори (пешқадам), Сиржиддин маҳдум ва бошқалар.

Юзлаб шогирдларга таълим ва тарбия берган Иноятхожа Лангарий илм олишдан тўхтаб қолмади. У устози Миён ҳазрат даргоҳларига тез-тез бориб, таълим олишни давом эттиради. Кейинчалик устози Миён ҳазрат руҳий ва маънавий камолот ҳосил қилиш учун Муҳаммад Солеҳ хонақоҳларига бориши лозимлигини айтадилар. Муҳаммад Солеҳ (Эшони Ҳўқандий) Нақшбандия тариқатининг намояндадаридан, ўз даврининг маълум ва машҳур олим ва мударрисларидан бири бўлган.[1]

(Давоми бор)

**Акрам Шарипов, мустақил тадқиқотчи,
Чиноз тумани, Олмазор құрғони.**

[1] Ушбу шаҳс ҳақида түлиқ маълумот олиш учун қаранг; И.Останақулов.
Авлиёлар султони, Туронлик валийлар.-Т.; Яңги аср авлоди, 2004, Б.218.